

GELENEKSEL SPORLARIMIZDAN CİRİTİN REKREASYON AMACI İLE GÜNÜMÜZE UYARLANMASI

NURHAN KOÇAN*

*ZKÜ, Bartın Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü

ÖZET

Endüstri devriminin ardından hızla gelişen üretime bağlı olarak artan gelir düzeyi, yaşam kalitesi, boş zaman, teknolojik gelişmelerin sağladığı kolay ulaşım ve konfor insanların rekreasyona yönelmelerini sağlamıştır. Ülkemizde de yaşanan bu gelişmelere paralel olarak özellikle 1990'lı yıllardan sonra sportif aktiviteler turizm periyodu içinde daha geniş bir yer tutmuş, özellikle doğa sporlarının yapıldığı spor turizmi kayda değer bir hızla gelişmiştir. Nitelikli spor turizmi ile sportif etkinlikler güçlü organizasyonlar aracılığı ile ülkemizde yaygınlaştırılmıştır.

Kültürel bir zenginliğe sahip olan ülkemizde, sportif etkinlikleri çoğaltmak ve bunları rekreasyon amacıyla değerlendirmek çok yaygındır. Türkiye'de birçok geleneksel spor bulunmaktadır. Cirit de geleneksel sporlarımız olan yağlı güreş, kılıç, okçuluk, deve güreşi gibi sporlarımızın en değerli ve en eskilerinden birisidir. Cirit at üzerinde, ağır ve kalın bir sopa kullanılarak oynanan Türkler'in yüzyıllardan beri oynadıkları, en büyük tören ve meydan oyunudur. Orta Asya'da yaşayan Türkler, barış zamanlarında at ve askerlerini zinde ve kuvvetli tutabilmek için atlı cirit oyununu bulmuş, insanları fiziksel ve ruhsal olarak eğitmişlerdir. Atlı ciritte hiç bir sporda bulunmayan rakibi bağışlama şeklinde bir davranış vardır. Bu yönüyle cirit asil bir yapıya sahiptir.

Bu çalışma ile, alternatif rekreasyon etkinlikleri olarak "geleneksel spor" un önemli bir turizm değeri oluşturması, ülkenin tanıtımı için bir fırsat taşıması, turizm değerlerine yönelik katkıları nedeni ile ülkemizde önemli bir yere taşınması için bazı saptamalarda bulunulmuştur. Anadolu'da önceleri yaygın bir oyun iken son yıllarda sadece bazı yörelerimizde görülen cirit sporu özelinde öneriler geliştirilmiştir. Bu spor dalının, ulusal düzeyde yaygınlaştırılması için gerekli olan koşullar araştırılmıştır. Ayrıca, ülkenin cirit sporu ile uluslararası platformda daha iyi tanıtılabilmesi için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Geleneksel Spor, Cirit Sporu, Rekreasyon, Spor Turizmi.

ABSTRACT

After the industrial revolution, higher incomes as a result of rapid developments in production, the quality of life, free times, easy transportation and the demand for more comfort provide easy transition to recreation which is parallel to our country that sport activities take much space in tourism after 1990. Especially nature sports developed very rapidly. Quality sport tourism developed and spread with sportive activities made by strong organizations in our country.

It is very common that creating more sports activities and utilize them in for recreation purposes in Turkey, having a very rich culture. Turkey has many traditional sports. Cirit is one of the most valuable and oldest sport activities as oily wrestling, archery, sword and camel fighting. Cirit is played on horseback using a heavy and thick stick and it has been played for centuries as a ceremonial sport. Turks living in middle Asia invented Cirit in order to keep the soldiers and horses in shape and strong, and educate them physically and emotionally. This sport is unique because of having the forgiveness feature of the competitors. This sport has a noble character with this feature.

In this study, some ideas were suggested for alternative recreation activities as “traditional sport” in order to make an important tourism value for being a great opportunity for the publicity of the country, having contributions related to tourism values and to carry this to more important levels.

Key words: Traditional sport, Cirit sport, Recreation, Sport tourism.

GİRİŞ

Endüstri devrimiyle üretim tarzı ve tüketim yoğunluğunda yaşanan değişim insanlarda farklı dinlenme ve eğlenme etkinlikleriyle yenilenmeleri gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Çağdaş kent hayatı ve teknolojik gelişmelerin beraberinde artan boş zaman, gelir düzeyi ve kolay

erişim insanların işlerini daha az hareketle ve daha az zamanda yapabilmesine olanak verirken bazı sağlık sorunlarına neden olmuş bu durum rekreasyon etkinliklerinin önemini açığa çıkarmıştır. İnsanlar olumsuz etkilenen fiziksel, ruhsal ve sosyal sağlığını koruyup devam ettirmek aynı zamanda zevk almak amacıyla rekreasyon etkinliklerine katılmaya başlamışlardır.

Rekreasyonun tüm yıla ve farklı bölgelere yayılımıyla insanlara farklı doğa ortamlarını ve rekreasyon etkinliklerini tanıtmak, sportif aktiviteler içeren, turizm periyodunu daha geniş bir zaman aralığına yayan etkinliklerle ülke kalkınmasının gelişimini sağlamak amaçlanmaktadır.

REKREASYON

Rekreasyon, değişim, yenilenme ve yeniden yaratılma anlamına gelen Latince “recreatio” kelimesinden gelmektedir. İnsanların zorunlu iş ve etkinliklerinden sonra kalan boş-serbest zamanlarında gönüllü olarak yaptıkları, kişisel doyum sağlayacak, dinlendirici ve eğlendirici etkinlikler anlamını taşımaktadır. Rekreasyon aktiviteleri, insanların farklı amaç ve istekleri doğrultusunda anlam kazanır (KARAKÜÇÜK, 1997).

Rekreatif etkinlikler, sosyal, ekonomik ve eğitim farklılıkları olmaksızın her kesimden insanın ortak zevklerini içeren aktivitelerde bir araya gelerek sosyal ilişkiler kurmasında büyük rol oynayıp insanların beceri, yetenek ve yaratıcılık gücünün, ortaya çıkmasına ve geliştirilmesine hizmet eder.

İnsanların rekreasyona olan talep ve eğilimlerinde meydana gelen artış, yoğun kent hayatından ve hareketsizlikten kaçış olarak, özellikle açık alanları rekreatif etkinliklerinde tercih etmeleri sonucu daha belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. Rekreasyon talebini karşılaması için kent içi veya kent dışı mekanlarda planlı, amaca uygun ve çevre estetiğine katkı sağlayacak yeşil alanlar, oyun ve spor alanları peyzaj düzenlemelerini gerekli kılmıştır.

SPOR VE REKREASYON İLİŞKİSİ

Spor, insanlık tarihinin başından beri, toplumların gelişmesinde önemli bir rol oynayan dünya genelinde çok sayıda insanın boş zamanlarında katıldığı bir uğraş olmuştur.

Rekreatif bir etkinlik olarak spora ilginin artması çeşitli toplumsal kurumları bu konuda organizasyonlar yapmaya yöneltmektedir. Sporun yeni çeşitlerinin tanıtılması ve yaygınlaşmasına katkıda bulunurken diğer yandan ortak ilgi ve heyecanların paylaşıldığı ortamlar yaratarak insanlara hoşgörü, sosyal ilişkilerde uyum olanağı sağlamaktadır.

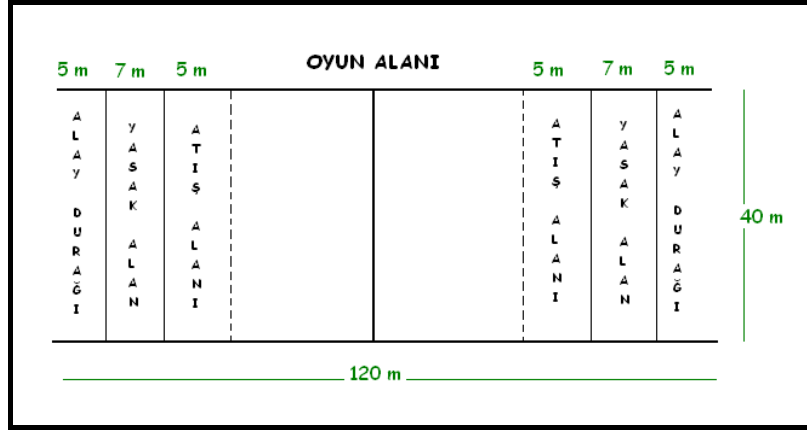
Spor, rekreasyonun en kapsamlı, çeşitli ve ilgi çeken alanlarından birini oluşturmaktadır. Rekreasyon ise sporun toplumda yaygınlaşmasında önemli rol üstlenmiştir. Bu özellikleriyle spor ve rekreasyon karşılıklı olarak birbirlerini etkilemektedir.

Çevresine ve sağlığına duyarlı, kendini yeniden üretmek isteyen insanlar için spor faaliyetleri en önemli etmen olmaktadır. Sporun gittikçe gelişen ve büyüyen bir sektör olarak yapıldığı bölgelerde doğal çevre değerlerine ve kültürel yaşam tarzına saygılı bütünleşmesi ile ekonomik açıdan da olumlu etkiler meydana getirmektedir.

Dünyanın pek çok kenti ya da ülkesi, uluslar arası spor organizasyonlarını ülkesine çekip yatırımlar yapmışlardır. Sporun güvenli biçimde sürdürülebilmesi için gerekli önlemler olarak planlı organizasyonlar ile çeşitleri geliştirmelidir. Dahası sporu bir turizm dalı haline getirerek (özellikle geleneksel spor dalları ile) ülkelerinin ekonomilerine katkısını artırmışlardır. Ülkemizde de geleneksel olup bizi hem ulusal hem de ulular arası platformlarda temsil edebilecek spor dallarından birisi atlı cirittir.

ATLI CİRİT SPORU KURALLARI

Atlı cirit 7 atlıdan oluşan iki takımın 35 dakikalık 2 devreden toplam 70 dakika oynadığı bir spordur. 100 cm. uzunluğunda, 3 cm çapında, diğer uca doğru 2 cm. çapına kadar incelenen, kurutulmuş meşe veya soyulmuş hurma ağacından yapılmış düz ve ucu küt bir değnek "cirit" ile oynanır. Oyun alanı eni 30-50 metre, boyu 90-160 metreler arasında olan, görülebilecek şekilde 15 cm. genişliğinde beyaz çizgilerle belirlenen düz alandır (<http://www.gsgm.gov.tr./yönetmelik>, 2006).

Şekil 1 Cirit Sporü Oyun Alanı

Oyun alayının her iki başında takım atlarının dizi halinde durduğu ve 6 metre derinliğinde alana “alay durağı” denir. Alay durağı ile atış alanı arasında kalan 7 metre eninde ve düz çizgi ile belirlenen alan “yasak alanı” oluşturur. Yasak alandan orta çizgiye doğru 10 metrelik alanda atış yapılır. Bu alan kesik çizgilerle belirlenir. Ciritçi bu alanın içerisinde herhangi bir hedefe ciritini atar. Alaya hücum eden sporcu bu alana girip cirit atma mecburiyetindedir (<http://www.gsgm.gov.tr./yönetmelik>, 2006).

Bu sporda kullanılan atlar dört-bes yaşlarında eğitime başlanır ve binicisinin yaptığı çeşitli hareketlere uyum sağlayıp, iç güdüsü ile sahibinin istediğı hareketi yapacak şekilde yetiştirilir. Orta boylu Arap, Türkmen, atları tercih edilir (<http://www.atasporlari.gen.tr>, 2006).

Tablo 1 Cirit Sporunda puan alınan ve puan kaybettiren hareketler (<http://www.gsgm.gov.tr./yönetmelik>, 2006).

Alay durağında ve oyun esnasında isabetli her türlü cirit vurmaya	+6 puan
Rakibi kesme, yakalayıp başıslama, at üzerinde eğer boşaltma	+3 puan
Atılan cirit sopasını oyun alanında tutmak	+3 puan
Atılan cirit sopasını alay durağında tutmak	+1 puan
5 metreden yakın mesafede ve yasak sahada rakibe cirit atmak	-3 puan

Atını ve cirit sopasını rakip atlıya kasten vurmak	-3 puan
Atış sahası dışından ve yasak alandan atış	-1 puan
Cirit atma hakkını 45 sn. içinde kullanmama	-1 puan
Erken ve çift çıkış, yan çizgi ihlali, izinsiz attan inme	-1 puan
Attan düşme, karşı alaya kasten dalma	-3 puan
İkinci kez attan düşme	-6 puan
Yasak sahada üç veya daha fazla oyuncu bulundurma	-1 puan
Hamle hakkı doğan sporcunun yan çizgiden oyuna girmesi	-1 puan
Ciritini atış alanında düşürmek, ikiden fazla cirit bulundurmak	-1 puan

CİRİT SPORUNUN TARİHTEKİ YERİ

Tarihin eski çağlarında insan topluluklarının ulaşım ve savaş araçlarından olan atlar, günün şartlarına göre eğitilmiş savaşlar at ile yapılmış, barış zamanlarında da spor ve eğlence aracı olmuştur. Cirit, diğer adı ile Çavgan; Türklerin yüzyıllardan beri oynadıkları insanla aklın bütünleştiği, eski savaş kurallarının uygulandığı çok yönlü bir spordur. Orta Asya'da yaşayan Türkler, barış zamanlarında at ve askerlerini zinde ve kuvvetli tutabilmek, insanları ruhsal ve fiziksel olarak eğitmek amacıyla atla cirit oynamışlardır. Atlı ciritte hiç bir spor müsabakasında bulunmayan rakibi bağışlama şeklinde bir davranış vardır. Bu yönüyle spor ve erdem birliktedir anıldığı asil bir yapıya sahiptir (KAHRAMAN, 1995).

19. yüzyılda Osmanlı ülkesi ve sarayının en büyük tören ve gösteri oyunu olmuştur. Osmanlı padişahları yaptırdıkları her sarayın içinde veya yanında mutlaka cirit oynamaya elverişli spor alanları yaptırmışlardır. II.Mahmut 1816'da cirit oyununda cirit isabet eden bir oyuncunun ölmesi nedeniyle üzüldü 1826'da oyunu bir süre yasaklamıştır (KAHRAMAN, 1995).

Cirit Oyunu 17. yüzyılda Fransa'da, Almanya'da, İran, Afganistan ve Türkistan Türkleri ile Asya yörelerinde de cirit sporu yapılmıştır. Bugün Anadolu'da pek çok ilimizde ilgiyle

izlenen ve oynanan mertlik, sportmenlik ve tarihin bir arada bulunduğu milli ata sporumuzdur (<http://www.atasporlari.gen.tr>, 2006).

CİRİT SPORUNUN OYNANIŞI

Cirit Oyunu'nda iki takım bulunur. Bu takımlar karşılıklı olarak alanın en gerisinde aralarında 100 m bırakarak karşılıklı dizilirler. Ciritçiler bölgesel giyimleriyle atlarına binerler. Sağ ellerine atacakları ilk ciriti, diğer ellerine de yedek ve kamçı alırlar (<http://www.erzincan.gov.tr/cirit.htm>, 2006).

Şekil 2 Cirit Atma

(IRMAK ve Ark., 1999)_

Şekil 3 Cirit Yakalama

(IRMAK ve Ark., 1999)

Hakem oyuna başlama işaretini verir. Bu takımdaki atlılardan biri atını sürerek karşı dizinin önüne 30-40 metre kadar yaklaşır, karşıdakilerden birinin adını seslenir bundan sonra oyun başlamış olur. Alay durağındaki rakip takım oyuncularından birine sağ elindeki ciriti savurur, sonra geri döner, atını kendi dizisine doğru sürer. Karşı tarafın oyuncusu hızla onu takip eder, elindeki ciriti geri dönüp kaçan karşı taraf elemanına fırlatır. Bu kez ilk oyuncunun çıktığı sıradan diğer bir ciritçi onu karşılar. İkinci diziden çıkan, sırasındaki yerini almak için süratle yerine dönmeye çalışır. Bu defa rakibi onu kovalar ve ciritini atar. Rakibine cirit vuran veya vurma pozisyonuna girerek ciritini atmayıp bağışlayan, rakip oyuncunun attığı ciriti tutan sporcuya puan verilir (<http://www.erzincan.gov.tr/cirit.htm>, 2006).

Şekil 4 Eger Boşaltma
(IRMAK ve Ark., 1999)

Şekil 5 Rakibi yakalayıp bağışlama
(IRMAK ve Ark., 1999)

Ciritin ata isabet etmesi halinde ciriti atan oyuncu oyun dışı kalır bu yüzden atlılar kendilerine atılan ciritten kurtulmak için at üzerinde çeşitli taktikler (eğer boşaltma) uygularlar. Bütün oyuncuların ellerindeki ciriti atmalarından sonra en fazla puan alan galip takım ilan edilir. Günümüzde cirit modernize olmuş ve artık resmi bir spor dalı haline gelmiştir (YALMAN, 1977).

SONUÇLAR

Cirit sporunda binici ve atların görünüşleri, toplumun geleneklerini yansıtan estetik değer taşır. Cirit spor ve rekreasyon amacı ile, hem aktif olarak spora katılanlara hem de izleyicilere serbest zamanlarını kültürümüze ait etkinliklerle geçirme fırsatı verir.

Cirit sporunun açık mekanda doğayla birlikte olma, bulunduğu yöreyi ve geleneklerini keşfetme ve sosyal birlikteliği sağlama gibi özellikleri planlı mekansal organizasyonlarla öne çıkarılmalıdır. Bu bağlamda kent içi ve kırsal alanlarda cirit sporu için alanlar planlanmalı ve bu sporun rekreasyon amacı ile günümüzde yeniden yaygınlaştırılması için etkinlikler düzenlenmelidir.

Cirit sporu milli kültürümüzün bir parçası olan çeviklik, ustalık, beceri, zeka, yiğitlik, bağışlama gibi erdemlerini yansıtır. Kültürümüze ve kimliğimize dair özellikleriyle uluslar arası düzeyde fark edilebileceğimiz, yapılması için herhangi bir mevsim veya zaman kısıtlaması olmayan bir spordur. Ülkemizde özellikle gençleri bu spora teşvik edip yetişmeleri için atlı cirit öğretim kursları düzenlenmeli ve oyun ortamları hazırlanmalıdır.

Atlı cirit oyunu Osmanlı Sarayında en çok sevilip oynanan spor olmuş, padişahlar bu oyunu yabancı elçilere göstermekten gurur duymuştur. Bu amaçla ülkemizde uluslar arası düzeyde katılımları içeren müsabaka ve turnuvalar düzenlenmeli, spor turizminde cirite de yer verilmeli, ciritin etkin olarak oynandığı bölgelere yöresel festivallerde, kurtuluş günlerinde ve etkinliklerde bu spor aktivitesine yer verilmelidir.

Kaynaklar

- Atasporlari.gen, Cirit oyunu, Cirit atı, <http://www.atasporlari.gen.tr>, 2006,
Erzincan.gov, Ciritin Oynanışı, <http://www.erkincan.gov.tr/cirit.htm>, 2006
Geleneksel Spor Dalları Federasyonu, Atlı Cirit Müsabaka Yönetmeliği
<http://www.gsgm.gov.tr/yönetmelik>, 2006
Irmak, H., Kılınçarslan, T., Köse, N., Kağıthane Oyunları Fotoğraf Yarışması 1998-2003,
Kağıthane Belediyesi,1999
Kahraman, A., Osmanlı Devletinde Spor, Kültür Bakanlığı Başvuru Eserleri, 1 Baskı,
Ankara, 1995.
Karaküçük, F., Rekreasyon – Boş Zaman Değerlendirme, 1997
Yalman, A.R.,Cenupta Türkmen Oymakları, II. Kültür Bakanlığı Yayınları Sy. 256,
Ankara 1977.